

A'yanü's-Şî'a 1938-1963 yılları arasında elli altı cüz olarak basılmıştır. Kitabın beşinci baskısı, müellifin oğlu Hasan el-Emîn'in tahkiki ile, biri fihrist olmak üzere on bir cilt halinde yapılmıştır (Dârü't-teârûf, Beyrut 1403/1983). Eserin hacmi büyük boy (34 cm.) olmak üzere, 211 sayfalık fihrist hariç, 5600 sayfayı geçmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

A'yanü's-Şî'a, I-X; Ma'a'l-Mektebe, s. 100-101; "A'yanü's-Şî'a", ed-Dirâsâtü'l-edebîyye, V/1, Beyrut 1963, s. 101-103.

MUSTAFA ÖZ

A'YÂS

(الاعیاس)

Kureys kabilesine mensup
Ümeyye b. Abdüşems oğullarının
bir kolu.

A'yâs, "ağaçları birbirine sarılmış koruluk" anlamına gelen ve "asıl ve menşe" mânasında da kullanılan İs kelimesinin çoğuludur. Ümeyyeoğulları'nın kurucusu sayılan Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'ın on iki erkek çocuğundan Âs, Ebû'l-Âs, İs, Ebû'l-İs ve bazı rivayetlerde Üveys adlı oğullarının teşkil ettiği kola A'yâs adı verilmiştir. Bosworth'un zannettiği gibi (*El² Suppl.* [Fr.], I, 103) A'yâs bu dört isimden yalnızca birinin çoğulu olmadığı gibi adı geçenlerin hepsi aynı şahıs da değildir. A'yâs'ın anneleri Âmine bint Ebân b. Küleyb'dir. Ümeyye b. Abdüşems ölünce oğlu Ebû'l-Âs, annesi Âmine'yi baba bir kardeşi Ebû Amr ile evlendirmiş (Câhiliye döneminde yaygın olan bu nevi evlilikler Kur'ân-ı Kerim'de [bk. en-Nisâ 4/2] yasaklanmıştır), Ebû Amr'ın Âmine ile evliliğinden Ebû Muayt dünyaya gelmiştir. İbn Hazm, A'yâs arasında Ebû Amr'ı da zikreder.

Ümeyye b. Abdüşems'in bir diğer karısından olan çocukları Harb, Ebû Harb, Süfyân, Ebû Süfyân ve Amr'ın teşkil ettiği kola ise, Ukâz Savaş'ında kardeşleri Harb'in yanında her biri arslan (anbes) gibi savaşmışlarından dolayı, Anâbis

(الغائب) adı verilmiştir. Muâviye b. Ebû Süfyân gibi Ümeyye'nin Anâbis kolundan gelen Emevî halifelerine Süfyânîler, Mervân b. Hakem ve Abdülmelik b. Mervân gibi A'yâs kolundan gelenlere ise Mervânîler denilmiştir.

A'yâs'a mensup olan önemli şahsiyetler arasında şu isimler sayılabilir: Kureys'in hakîm ve şairlerinden kabul edilen Hz. Osman'ın dedesi Ebû'l-Âs, onun oğlu ve Hz. Osman'ın babası Affân, Hz. Osman, Hz. Osman'ın amcası Hakem b. Ebû'l-Âs, Hakem'in oğlu ve Hz. Osman'ın kâtibi olan Emevî Halifesi Mervân b. Hakem, meşhur Emevî Halifesi Ömer b. Abdülâzîz ve babası Abdülâzîz b. Mervân, Hz. Peygamber'in valilerinden Attâb b. Esîd ve onun dedesi Ebû'l-İs b. Ümeyye, Hz. Peygamber'in Yemen'e vali gönderdiği Hâlid b. Saîd, Hz. Peygamber tarafından adı Abdullah diye değiştirilen Hakem b. Saîd ile dedeleri Âs b. Ümeyye.

BİBLİYODGRAFYA:

Kâmus Tercümesi, "ays" md.; İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, I, 148-150, 151-176; Zübeyrî, *Nesebü Kureys*, s. 98-99, 100 vd.; 159 vd., 187 vd.; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 112, 318; Belâzürî, *Ensâb*, IV/1, s. 2-3, 456; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 53-54, 166; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 78-79, 80 vd., 113-114; C. E. Bosworth, "A'yâs", *El² Suppl.* (Fr.), I, 103.

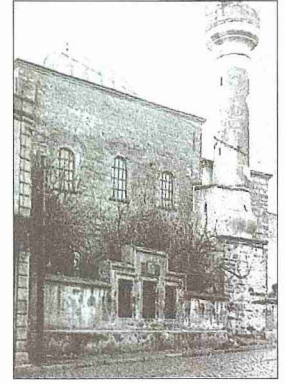
MUSTAFA FAYDA

AYAS AĞA

(ö. 892/1487)

Osmanlı mimarı.

Babasının adı Abdullah olan Ayas Ağa'nın doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Fâtih Sultan Mehmed dönemi mimari faaliyetlerinde görev almış, büyük bir ihtimalle aynı dönemin meşhur mimarlarından Atik (Âzatlı) Sinân ile birlikte İstanbul'daki Fâtih Külliyesi'nin (1463-1471) yapımında çalışmıştır. II. Bayezid döneminin başlarında hayatta olan Ayas Ağa'nın hangi yapılarda doğrudan görev aldığı kesinlikle bilinmemekte, fakat 892 (1487) tarihli mezar taşı kitabesinde "üstat" unvanıyla anılmasından, mes-

Mimar
Ayas Ağa
Camii'nin
1938
yılındaki
durumu -
Saraçhanebaşı /
İstanbul
(Ayverdi'den)

leğinde önde gelen bir şahsiyet olduğu anlaşılmakta ve yaşadığı dönemin belli başlı yapılarının pek çoğunda çalıştığı tahmin edilmektedir. Yapımını üstlendiği eserlerin adlarının da tam olarak bilinmemesine karşılık, 879 (1474-75) tarihli bir vakfiyeden, kendi adına biri Afyon'da olmak üzere iki cami ve bir mektep yaptığı ve bu hayrata mallarını bağışladığı öğrenilmektedir. İstanbul Şehzadebaşı'nda Mimar Ayas Mescidi (Saraçhanebaşı Mescidi) ve Mimar Ayas Mektebi olarak tanınan iki yapı, mimarın mezarıyla birlikte 1957 yılında yol açmak için ortadan kaldırılmıştır. Afyon'daki camisinin yıkılış tarihi ise bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

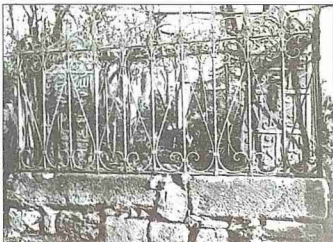
Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 122; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 55-56; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi*, III, 456-457; Zeki Sönmez, *Başlangıçtan XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu'daki İslâm ve Türk Devri Yapılarında Çalışan Sanatkârlar* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed.Fak., s. 301-302; İ. Hakkı Konyalı, Fâtih'in Mimarı Ayas'ın Mezarını ve Mescidini Yıkırmayacağız", *Tarih Hazinesi*, sy. 2, İstanbul 1950, s. 93-95; F. İ. Ayanoğlu, "Fâtih Devri Ricâlî Mezartaşları ve Kitabeleri", *VD*, IV (1958), s. 201.

ZEKİ SÖNMEZ

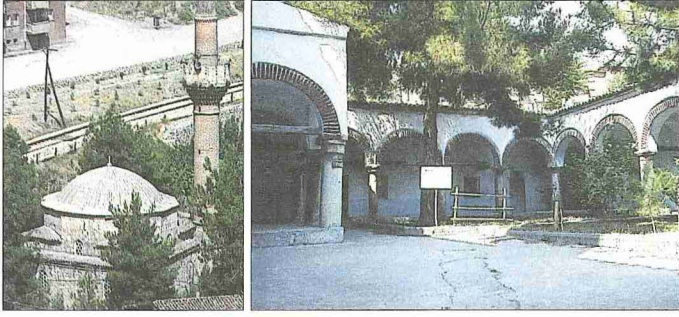
AYAS AĞA KÜLLİYESİ

Amasya'nın
Şamlar (Şamlılar) mahallesinde
Ayas Ağa tarafından
XV. yüzyılın sonlarında yaptırılan
küçük bir külliye.

Mimar
Ayas Ağa'nın
Saraçhanebaşı'ndaki
eski
ve Eyüp'e
nakledildikten
sonraki
yeni kabri -
İstanbul

Bulunduğu mahalleye nisbetle Şamlar adıyla da anılan cami, medrese ve sıbyan mektebinden ibaret külliyenin bânisî II. Bayezid devri Kapı ağalarından Ayas Ağa'dır. Hüseyin Hüsameddin, kitabesi olmayan külliye 900 (1494-95) yılında yaptırıldığını bildirir. Külliye 900 yılında daha önce Dânişmendioğlu Emîr (Melik) Gazi'nin hayratından olan Şamlar Ca-

Ayas Ağa
Külliyesi'nin
cami ve
medresesi -
Amasya

mii'nin bulunduğu rivayet edilmektedir. Zamanla bazı onarımlar geçirmiş olan külliyenin camisi halen ibadete açıktır.

Osmanlı öncesi Anadolu Türk mimarisindeki cami-medrese geleneğini sürdüren bu külliye'deki binalar müşterek bir avlunun etrafında sıralanırlar. Güneyde yer alan cami, moloz taş ve tuğla ile örülmüş duvarların sınırladığı kare planlı, tek kubbeli bir harim, üç birimli son cemaat yeri ve harimin kuzeydoğu köşesinde yükselen minareden meydana gelir. Doğu ve batıya kapalı olan son cemaat yeri, iki adet pâyeye oturan üç kemerle kuzeye açılmaktadır. Kare planlı ve pandantifli kubbelerle örtülü yan birimlere tekabül eden açıklıklar sivri kemerlerle, dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü orta birime ait olan açıklık ise Bursa kemeri ile geçilmiştir. Tuğla ile örülmüş olan bu kemerlerin üstünde yükselen kalan duvarının sathı, tuğladan altıgenlerle kasetlenmiş kesme taşların oluşturduğu tezyinî örgü ile donatılmıştır. Her yönde altlı üstlü ikişer pencere ile aydınlanan harimin kubbesi içer-

den baklavali bir kuşağa, dışardan üç adet ufak pencerenin yer aldığı, oniki-gen yüksek bir kasağa oturur. Altındaki pencereler dikdörtgen açıklıklı olup kesme köfekiden söveler ve tuğladan sivri tahfif kemerleriyle, sivri kemerli olan üsttekiler ise alçı revzenlerle donatılmıştır. Dikdörtgen planlı hücresi ile mihrap ve ahşap minber basit görünüşüdür. Minarenin yarım altıgen biçiminde çıkıntı yapan, almaşık örgülü kaidesi ve kesme taş örgülü pabucu ilk yapıdan kalmadır. Daire kesitli tuğla gövde ise yenilenmiştir. Minarenin solundaki pencerenin kemer aynası içinde yer alan ve tam olarak okunamayan yegâne kitâbe muhtemelen Dânişmendî devrine aittir.

Medrese-i Ayasiyye, Küçük Kapı Ağası ve Küçük Ağa isimleri ile de anılan medrese ise caminin kuzeyindeki avluyu batı ve kuzey yönünde kuşatan dokuz adet hücre ile son cemaat yerinin batı ucuna bitişen ve dersane olduğu tahmin edilen bölümden oluşur. Altısı kuzeyde, üçü batıda yer alan beşik tonoz örtülü hücrelerin önünde, mermer sütunlara ve yuvarlak kemerlere oturan aynalı tonozlarla örtülü revak uzanır. Revaklarla hücreler müşterek bir ahşap çatı altına alınmıştır.

Kuzeydeki hücre dizisinin doğu ucuna yerleştirilmiş olan sıbyan mektebi, beşik tonozla kapatılmış iki mekândan meydana gelmektedir. Bunlardan doğudakinde giriş, batıdakinde bir ocak ile iki dolap hücresi yer almaktadır. Cami ile sıbyan mektebi arasında küçük bir de hazire vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Hüsameddin Yasar, *Amasya Tarihi*, (İstanbul 1327-30), (2. bs.) Ankara 1986, I, 120, 214, 249; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 56-57; A. Demiray, *Resimli Amasya*, Ankara 1954, s. 86; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 84; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 11-14; *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1983, I, 251-253.

M. BAHATANMAN

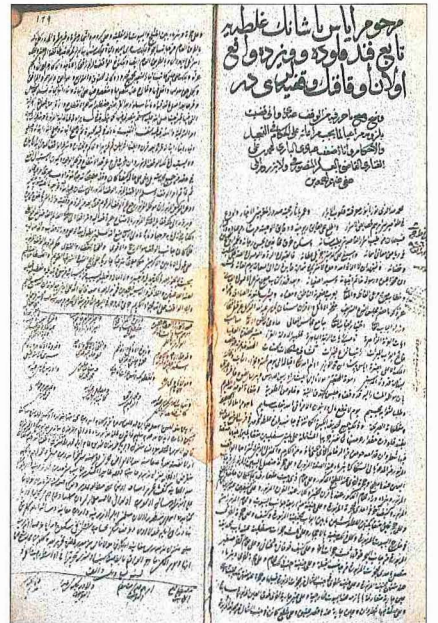
AYAS PAŞA

(ö. 946/1539)

Osmanlı veziriazamı.

Avlonya yakınında Himera'da doğdu. Peñçe*sinde ve mezar kitabesinde baba adı Mehmed olarak geçer. Enderun'da yetiştikten sonra ağalıkla saraydan çıktı. Yeniçeri ağası olarak Yavuz Sultan Selim'in seferlerine katıldı ve büyük yararlıklar gösterdi. 1519'dan itibaren önce sancak beyi, sonra beyler beyi olarak hizmet gördü. Canbirdi Gazâlî'nin isyanının bastırılmasında Anadolu beyler beyi olarak bulundu, onun katli üzerine 1521'de Şam beyler beyliğine getirildi. 1522'de Rumeli beyler beyi olarak Rodos Seferi'ne katıldıktan sonra ikinci vezir sıfatıyla Mısır'daki Hain Ahmed Paşa İsyanı'nın bastırılmasında görevlendirildi. Ancak yolda Ahmed Paşa'nın ölüm haberini alarak İstanbul'a geri döndü. Veziriazam Makbul İbrâhim Paşa Mısır idaresini düzenlemek için İstanbul'dan ayrılınca Ayas Paşa da sadâret kaymakamlığına getirildi. Kubbe veziri olarak Kanûnî'nin yanında 1526'da Mohaç, 1529'da Viyana, 1532'de Alman, 1534-1535'te Irakayn seferlerine katıldı. İbrâhim Paşa'nın idamı üzerine de 15 Mart 1536'da veziriazamlığa getirildi.

Ayas Paşa evkafının vakfiyesi (İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun Mahkemesi, nr. 1, vr. 168^b-169^a)

Ayas Ağa Külliyesi'nin planı (Gabriel'den)

